

In gesprek met Arie Koster

Theo Peeters

Inleiding

Sommige mensen koppel je automatisch aan een bepaald onderwerp, ploppen daarbij ongeraagd omhoog uit je geheugen, want je hebt ze gelezen, ze zijn met het onderwerp vergroeid, je blijft nieuwsgierig naar ze. Zo associeer ik stadsecoloog Arie Koster met het thema 'Bijen in stad en dorp'. Arie is geen lid van onze sectie maar ik vind dat hij in dit themanummer niet mag ontbreken. In dit coronatijdperk ben ik via de mail met Arie in gesprek gegaan. Maar eerst met grote stappen door zijn leven dat hij zelf zeer uitgebreid beschrijft en illustreert op zijn website Bijenhelppdesk.nl.

Geboren: 18 oktober 1945 te Schiedam.

Opleidingen en werkzaamheden: basisschool, leerling hovenier te Schiedam,

1960 diverse avondopleidingen lagere tuinbouwschool, opleiding hoveniersknecht, opleiding eerste knecht (niet afgerond),

1969 chrysantenteelt in De Lier, taalcurssussen NTI en LOI, HBS-B, avondstudie filosofie en psychologie Internationale Faculteit,

1971 vormingswerker partiel leerplichtigen Ede, Sociale Academie Driebergen, BWO-kamp Texel (1975), partime MO-A en B biologie,

1972 getrouwd met Itty Nijdam uit Sneek,

1979 studie biologie Rijksuniversiteit Utrecht met hoofdvakken zoölogie (maskerbijen in Nederland) en vegetatiekunde (flora en vegetaties spoorwegterreinen),

1982 Adviesgroep Vegetatiebeheer (LU Wageningen) en NS, opleiding leerkracht bijenteelt,

1990 stadsecoloog bij IBN-DLO De Dorschkamp (later Alterra) in Wageningen,

1995 ambassadeur van het Europese Natuurbeschermingsjaar,

2001 gepromoveerd op 'Openbaar groen op ecologische grondslag' aan de universiteit van Wageningen,

2001- lector stedelijke beplantingen Hogeschool Van Hall Larenstein Velp,

2012- bijenmakelaar (ZZP-er) samen met Annemiek van Loon,

2017-2019 lector bij-vriendelijke tuinen en bijenbeheer Wellantcollege.

Publicaties: tot op heden bijna 190 publicaties (zie website Hymenovaria.nl). Enkele belangrijke boeken zijn o.a. De flora van de Nederlandse spoorwegen (1987), Insektenbeheer (1988), Spoorwegen, toevluchtsoord voor plant en dier (1991), Vademecum wilde planten (1993), De Groene Omgeving (1994), Ecologisch Groenbeheer (2001), Plantenvademecum voor tuin, park en landschap (2007), Plantenvademecum voor wilde bijen, vlinder & biodiversiteit in tuinen (2019).

Websites: bijenhelppdesk.nl, denederlandsebijen.nl, bijenhotels.nl, drachtplanten.nl, bomenconsulent.nl, bijenmakelaars.nl.

Status: vader, opa van twee kinderen en twee kleinkinderen. Woont al vanaf 1972 in Veenendaal. Verhuist in 2021 naar Kranenburg (bij Vorden).

Interview

Arie uit wat voor nest kom jij?

Arie: Mijn vader was tuinman en we waren met z'n zessen thuis. Ik heb een broer en twee zussen. In mijn jeugd, tussen m'n 15e en 25e, heb ik veel gesport. Ik heb drie keer meegedaan met de elfstedentocht. In 1963 was ik de laatste starter, maar in verband met de weersomstandigheden werden we van het ijs gehaald. In 1986 en 1997 was het een makkie. Verder deed ik aan atletiek onder andere snelwandelen en heb drie keer de vierdaagse van Nijmegen gelopen.

Maskerbijen

Je studeerde begin jaren '80 af aan de RUU met als hoofdvakken zoölogie en vegetatiekunde.

Veel bijenliefhebbers kennen je van de eerste maskerbijentabel in ons land vandaar dat ik graag daarmee begin. In 1986 lag er ineens een prachtig overzicht met determinatietabel van de maskerbijen (genus *Hylaeus*) in Nederland. Het was werk in Leiden onder begeleiding van Kees van Achterberg en Jan van Tol. **Wat kun je je nog herinneren over die tijd, de totstandkoming van dat project en de 'making of' van die prima geïllustreerde publicatie?**

Arie: Het was vooral ook de stimulans van Jan van Tol en Kees van Achterberg. Ik kreeg daardoor het gevoel dat het relevant was. Kees leerde me het tekenwerk. Ik heb die originele tekeningen nog en zal die voor jouw archief bewaren.

Heb je nog een eigen collectie van kleine bijtjes?

Circa 16 dozen gebruik ik als referentie. De afgelopen twee jaar is daar weinig aan gedaan in verband met werk aan het Plantenvademecum uit 2019; dat kostte heel veel tijd. En het afgelopen jaar moest ik de achterstand op mijn websites wegwerken. Ik wilde altijd al lid worden van jullie club, maar zat sinds 1990 met een overvolle agenda. Ik wil geen lid zijn van iets waar ik in de praktijk niks voor beteken. Ben wel lid van de KNNV en de NBV maar daar geef ik ook veel lezingen en cursussen voor. In de

Figuur 1. Arie tuinierend. Fotograaf onbekend.

Figuur 2. Arie sportend. Fotograaf onbekend.

afgelopen jaren ben ik zeer actief geweest in het onderwijs. Zo heb ik 2,5 jaar docenten bijgeschoold in Houten, Buitenpost en in de provincies. En gaf ik vanuit het Wellantcollege ook bijscholingscursussen voor hoveniers, landschaps-, en groenbeheerders. Daarnaast leverde ik materiaal aan voor onderwijs, dat ook weer is gedeeld met andere scholen. Vanuit het Wellantcollege heb ik ook het Plantenvademecum uit 2019 geschreven (zie ook boekbespreking in dit nummer). Dat ging in principe om planten die wilde bijen en andere insecten kunnen aantrekken, voornamelijk bedoeld voor MBO-ers. (zie ook boekbespreking op pagina 150),

Spoorbermen & emplacementsen

Het inventarisatiewerk langs de spoorwegen eind jaren tachtig heeft je door geheel Nederland gebracht en onder andere je kennis en netwerk enorm vergroot. Je schreef er destijds (in 1991) o.a. een mooi boek over. Ik heb al vele jaren steeds meer schrale spoorweg-emplacementsen en oude lijntjes zien verdwijnen door verruiging, of vervangen worden door andere economische activiteiten, fietspaden, etc. (in NB: Halve-Zolen lijntje, Duits lijntje, Bels Lijntje, Weelde Statie).

Anderzijds wordt enorm gewerkt aan nieuw spoor. Vooral grondsoort, ouderdom, grootte, vegetatie en beheer van die terreinen lijken belangrijke factoren voor de (bijen)biodiversiteit.

Heb jij nog een idee van de huidige status van spoorwegen, spoorwegterreinen? En moeten we niet snel ook enkele (voormalige) spoorweg-emplacementsen en spoorbermen verspreid over Nederland verheffen tot Natuurmonument?

Arie: De flora van de Nederlandse Spoorwegen is na 1996 zeer sterk achteruit gegaan!

Plantenvademecum

In een notitie over stuifmeel- en nectarleverende planten in het openbaar groen ten behoeve van bijen worden belangrijke bomen, vaste planten, één- en tweejarige en struikvormige drachtplanten opgesomd (van Blitterswijk et al. 2009). Helaas zijn deze adviezen vooral gericht op de honingbij, slechts één van de meer dan 360 soorten bijen in ons land. Goede richtlijnen voor het verbeteren van de dracht zoals onder andere spreiding van bloeiperioden, soorttechtigheid, afstemmen op bodemeigenschappen en lichtcondities, en een bloemvriendelijk maai- en snoei-beheer worden genoemd door Koster (2009, Molenaar & Koster 2010). Het meest waardevolle en wellicht ook het meest gebruikte naslagwerk is jouw plantenvademecum dat in 1993 verscheen en daarna een paar keer terugkeerde met andere accenten (Koster 2007, Koster 2019). De drie plantenvademecums zijn opgedragen aan respectievelijk je vader Kees Koster (1993), je vrouw Itty (2007) en je kleinkinderen Asja en Rifka (2019).

Belangrijke planten voor wilde bijen worden o.a. genoemd in Reemer et al. (1999), Peeters et al. (2012) en op jouw website www.denederlandsebijen.nl.

Heb jij favoriete bloemplanten?

Arie: Even nog over die websites. Ik had 4 actieve websites en die zijn in het afgelopen jaar in elkaar gevlochten. De volgende stap is overschakelen naar een ander systeem. Een bevriende top itc-er werkt daar aan. De naam van de website is nu www.denederlandsebijen.nl. Het probleem is om de dubbele navigatie te behouden. Achter iedere bijenplant staat de link 'bij' en die laat de bijen zien die de plant bezoeken.

Figuur 3. Aspect van de tuin van Arie en Itty Koster in Veenendaal. Foto Arie Koster.

In onze tuin zijn onder meer ruig klokje, prachtklokje en andere *Campanula*'s, maar ook veel composieten favoriet. Maar het zijn niet allemaal bijenplanten; ook veel varens en o.m. klimopbremraap. Gele ganzenbloem is favoriet bij bijen en wordt elk jaar door zes of zeven wilde bijensoorten bezocht met een uitschieter naar tien. Onze tuin is $\pm 500 \text{ m}^2$ groot, met meer dan 200 planten en 52 bijensoorten. Vaste gasten zijn grote en kleine klokjesbijen, kattenstaartdikpoot, slobkousbij, klokjesdikpoot en geelgerande tubebij.

Exoten in de stedelijke gebieden zijn vaak ondervertegenwoordigd als geschikte bijenplanten in de meeste lijstjes. Mijn ervaring is dat bijvoorbeeld bloeiende heesters zoals mahonie, laurierkers, zuurbes, die in sommige plantsoenen talrijk zijn, aardig wat (stadse) bijensoorten lokken. **Is die**

ondervertegenwoordiging een kwestie van gebrek aan onderzoek op deze exoten die in sommige perken talrijk zijn?

Arie: Het is heel wisselend en hangt af van nestelgelegenheid en andere planten in de omgeving.

Ecologisch groenbeheer

Het beheer van het openbaar groen in stedelijke gebieden is de laatste decennia veranderd; er wordt steeds meer ecologisch beheerd. Bij ecologisch groenbeheer worden geen chemische bestrijdingsmiddelen ingezet, is het maai- en snoei-beheer gefaseerd en

afgestemd op de bloeitijd van belangrijke gewassen voor insecten en worden inheemse planten gebruikt. Voortrekkers van ecologisch beheer in ons land waren bijvoorbeeld Ger Londo, Piet Zonderwijk en (zijn student) jij, Arie Koster. Uitgaven zoals 'Natuurtuinen en -parken' (Londo 1977), 'Naar meer natuur in tuin, park en landschap' (Londo 2010), 'De bonte berm' (Zonderwijk 1979), 'Vademecum wilde planten' (Koster 1993), 'Openbaar groen op ecologische grondslag' (Koster 2001) 'Ecologisch groenbeheer' (Koster 2001), 'Plantenvademecum voor tuin, park en landschap' (Koster

2007), 'Plantenvademecum voor wilde bijen, vlinders & biodiversiteit in tuinen' (Koster 2019) hebben in belangrijke mate bijgedragen aan meer bewustwording in de sectoren die voor dit beheer verantwoordelijk zijn. Vanaf 2009 heb je door onderwijs en lezingen maar ook via internet op diverse websites (zie www.bijenhelppdesk.nl) informatie over onder andere ecologisch groenbeheer verspreid. Belangrijke uitvoerders van het ecologisch groenbeheer waren, zijn groene mbo'ers, beheerders met groene vingers. 'Maak het niet moeilijker dan het is', voor ecologisch groenbeheer 'heb je geen universitaire opleiding of onderzoek nodig maar gewoon beheerders met groene vingers'. 'Deze kennis moet weer terug naar de groene werkvloer en niet het exclusieve domein worden van

Figuur 4. Aspect van de tuin van Arie en Itty Koster in Veenendaal. Foto Arie Koster.

Figuur 5. Bijenhotel in de tuin van Arie en Itty Koster in Veenendaal. Foto Arie Koster.

academici van grote instituten en bedrijven' (Koster 2015, 2018).

Ik heb lang niet alles van je gelezen maar geniet van de rake opmerkingen, zoals ook: "Natuur je Buur" een slogan die de laatste jaren veel wordt gebruikt mag niet blijven steken in een toorts naast de deur of in de tolerantie van onkruid op het trottoir, maar dient uit te groeien tot een volwassen wetenschap" (Koster 1989: 6; Insektenbeheer in het stedelijk gebied). **Wat is van bovengenoemde wensen terecht gekomen?**

Arie: Wat er nu over het platteland wordt gezegd was 40 jaar geleden ook al zo. Ik was ook gekke Henkie; heb vele duizenden kilometers door het platteland gefietst in alle provincies. Het was toen al meer dan rampzalig. In stedelijk gebied nam de biodiversiteit geleidelijk aan toe. Velen hebben daar aan bijgedragen en ik ben blij dat ik daar bij hoor.

Bijensterfte, bijenlinten, bijenhotels, bijenbeheer, bij-vriendelijk, etcetera. **Wat vind je van de ontwikkelingen rondom deze 'bijengolf' van aandacht? Komt het de wilde bijen ten goede?** Je noemt op een website 'Het realiseren van bijenlinten is in de eerste plaats geen ecologisch maar een sociaal proces'. Mee eens! **Wat zijn de stappen die daarna moeten volgen om tegenvallende resultaten of zelfs mislukking tegen te gaan?**

Arie: Kleinschalig beginnen en mensen enthousiast maken (zie bijvoorbeeld actie Steenbreek).

Werkplekken

Je trad na je lagere school in de voetsporen van je vader en ging als leerling-hovenier aan het werk. Stelling 13 van jouw proefschrift luidt: 'Hovenier en tuinarchitect behoren tot de mooiste en creatiefste beroepen en je kunt er anderen en jezelf gelukkig mee maken.' Het lijkt wel of je je hele leven een

'schrijvende hovenier' bent gebleven. **Waar komt die schrijfdrift vandaan en hoe werkt dat bij jou?**

Arie: Dat gaat vanzelf. Overigens ben ik geen hovenier en geen stadsecoloog. Ik ben bezig met de omgeving, met biodiversiteit. Het naamkaartje dat er aanhangt interesseert me niet.

Je hebt op heel veel plekken gewerkt in je lange (60 jarige) carrière. **Zit daar een periode bij die je het meest omarmt, lief hebt? Wat waren/zijn de aspecten die je het meest aanspreken in je werk?**

Arie: Dat is heel moeilijk te zeggen. Je kunt dat niet met elkaar vergelijken. Je zit steeds op een andere golfengete.

Altijd was mijn werk veel meer dan geld verdienen. Alles was voor mij een uitdaging om er iets van te maken.

De tijd die je hebt besteed aan de vele artikelen, boeken, lezingen, etcetera kon waarschijnlijk niet uit tijdens een achturige werkdag, een 40-urige werkweek. **Als je nu terugkijkt op die perioden, waar ging al dat overwerk ten koste van?**

Arie: Zo wil ik dat niet zeggen. Ik heb heel veel in de trein gedaan. Het boek De Groene Omgeving (1994) heb ik vrijwel fietsend geschreven. Gewoonlijk zit ik even na 6.00 uur achter de PC; daarnaast doe ik ook andere dingen.

Nieuwsgierig

Een gesprek via de email valt niet mee. Ik blijf echter benieuw naar meer.

Welke plannen, uitdagingen, artikelen zitten er nog aan te komen? Zijn we nog iets belangrijks vergeten?

Arie: Heel veel dingen komen vanzelf. Je loopt er tegen aan en je begint er mee. Dat is altijd zo geweest.

Hoe ben je, tot op heden, het corona-tijdperk doorgekomen?

Arie: Corona heeft ons allemaal overvallen. Wij hebben afgelopen jaar nog 4 vakanties gehad. Daarnaast was van de zomer mijn website min of meer in elkaar gestort. Circa 12.000 linken waren verbroken. Is hersteld. Ben me nu aan het voorbereiden op nieuwe omvorming.

Ik lees in een berichtje op de facebookpagina van Oase dat jullie gaan verhuizen naar Kranenburg bij Vorden (GE). **Wat zijn jullie redenen voor een verhuizing op hoge leeftijd?**

Figuur 6. Arie op glad ijs in 2008. Foto Itty Nijdam.

Arie: We vinden het in de eerste plaats leuk om weer op een andere plek te zijn. In april kunnen we pas in het huis. Je begint dan ook een nieuw leven. De tuin is groter. We hebben een plek uitgezocht dicht bij het

spoor (Vorden) en een plek waar je zonder belemmeringen van hekken, autowegen, ectetera in alle richtingen in kleinschalig gebied kunt fietsen. Ik kon gratis mijn rijbewijs halen maar uit principiële redenen heb ik nooit auto gereden. We doen het op eigen kracht. Hoe vreemd het ook klinkt; maar Veenendaal en Vorden zijn de enige plekken die aan deze criteria voldoen. Ik zal wel aansluiting zoeken bij De Bijenstichting in Vorden. Dat is dicht bij huis, op loopafstand.

Arie ik dank je hartelijk voor dit gesprek. ik bewonder je doorzettingsvermogen, werklust, kennis en je vaardigheden in de omgang met mensen. Voor mij is dit themanummer opgedragen aan jou.

Literatuur

Blitterswijk, H. van, T.A. de Boer & J.H. Spijker, 2009. De betekenis van het openbaar groen voor bijen. Notitie over de toepassing van stuifmeel- en nectarleverende planten in het openbaar groen ten behoeve van bijen. - Alterra-rapport 1975, 29 p.

Koster, A., 1980-2019. Voor een overzicht van al zijn publicaties verwijzen we hier naar de website Hymenovaria.nl.

Londo, G., 1977. Natuurtuinen en -parken. - Thieme, Zutphen, 134 p.

Londo, G., 2010. Naar meer natuur in tuin, park en landschap. Praktische handleiding. - KNNV Uitgeverij, Zeist, 202 p.

Zonderwijk, P., 1979. De bonte berm. - Zomer & Keuning, Ede, 160 p.

Summary

Interview with Arie Koster who has contributed greatly to our knowledge of the vegetation of railway lines, ecological management in urban areas and our knowledge of biodiversity, specially of bee-plants and bees, during his 60-year working life. He did this through countless lectures, publications and on various websites, for students, landscaping managers, citizens and other interested parties. With a bibliography by Koster (1980-2019).

Theo Peeters